

4.5.2 Vuhlanganisi hinkwabyo bya le handle bya Mhasipala byi fanele ku hundzuluxiwa ku ya eka tindzimi hinkwato ta ximfumo laha vuhlanganisi bya le masunguleni byi amukeriweke, ntsena loko vuhundzuluxi bya Xinghezi bya tsalwa byi hlayisiwile hi swikongomelo swa rhekhodo ya mhasipala na tindlela leti nga vaka kona ta swa nawu. Mhasipala yi fanele ku tivisa khasimende leswaku tsalwa ra Xinghezi ri ta tirhisiwa eka tindlela ta swa nawu.

4.5.3 Matsalwa hinkwawo ya mhasipala laya lavaka ku hlayisiwa ya fanele, hi swivangelo swa mafambiselo, ya kumeka hi Xinghezi tanihi ririmi ro rhekhoda.

4.5.4 Xinghezi xi fanele ku tirhisiwa hi Mhasipala eka vuhlanganisi bya matiko kambe Mhasipala yi fanele ku vona leswaku ku vukorhokeri bya vutoloki eka vuhlanganisi bya xinkarhana eka ririmi leri tsakeriwaka ra tiko leri khumbhekaka.

4.6 Vanhu lava nga na vutsoniwa eka ririmi

Mhasipala yi fanele, ku ya hi xikombelo na laha swi kotekaka, wu nyika swilaveka swa vanhu lava nga vutsoniwa bya ririmi.

5. KUPFUXETIWA KA RIRIMI

5.1 Mhasipala yi ta endla vulavisisi bya ku tsakela ka ririmi ka le ndzeni na le handle na vuhleri bya matirhiselo ku kumisisa swilaveko swa ririmi na swa vuswikoti bya ririmi eka vatirhi va mhasipala na vatshami va Tshwane.

5.2 Yuniti ya Mintirho ya Ririmi yi ta tirhisa mimbuyelo leyi ya vulavisisi ku pfuxeta no antswisa pholisi. .

5.3 Yuniti ya Mintirho ya Ririmi yi fanele nkarhi na nkarhi yi hlela ku simekiwa ka pholisi no ngenisa ku cinca laha ku lavekaka ku cinca.

Ku kuma marungula hi xitalo hi Pholisi ya Ririmi, tihlanganisi na:

Landela Nyangintsimbi
Riq: 012 358 4762,
Fek: 012 358 7453 kumbe
Imeyili: landelan@tshwane.gov.za.

PHOLISI YA RIRIMI YA DOROBA RA TSHWANE

Buku leyi yi hundzuluxiwile hi kwalomu ka tindzimi hinkwato ta misava. Ndzi nga ya eka ndhawu yihi na yihi ya misava naswona xitori xa mina xi nga kumiwa hi ririmi rero. Laha ndzi kumeka ntsena hi Xinghezi. Ndzi lava ku va xiphemu xa tindzimi hinkwato ta tiko ra mina. Ririmi ra munhu a ri fanelangi ku va vugima-musi. Hikwalaho ndzi tshembhela eka vuhundzuluxi, leswaku hi ta tshama swin'we.

Khale ka Phuresidente Nelson Mandela, loko a vutisiwa loko a lava “*The Long Walk to Freedom*” yi hundzuluxiwa hi tindzimi hinkwato ta ximfumo ta Afrika Dzonga, tanihi leswi a tshahiweke eka buku ya Antjie Krog ya “*A change of tongue*”.

Pholisi ya tindziminyingi i xiphemu xa ku cinca ka Afrika Dzonga ku ngenisa xandla hi xitalo eka xidemokrasi. Vanhu a va languteriwi ku landzelela milawu loko va nga yi twisisi.

Kristina Cunningham

1. MANGHENELELO

Doroba ra Tshwane ri pasisile Pholisi ya Ririmi ra yona hi ti 2 Mhawuri 2007. Pholisi yi kongomane na ku pfuna Doroba ku fikelela ku ngenenelela ka muganga eku pfuneni vatshami ku vulavula na ku fikelela vukorhokeri bya mhasipala hi ririmi leri va ri twisisaka ku antswa. Yi tlhela yi nyika swiletelo swa hilaha Mhasipala yi faneleke ku simeka tindziminyingi eka tindlela ta yona ta vuhlanganisi ku vona leswaku vatshami hinkwavo va fikelela mahungu na vukorhokeri bya mhasipala.

2. MATIRHISELO

Pholisi leyi yi tirha eka vatrhi va Mhasipala, vatshami va Tshwane, vaphakeri va vukorhokeri na swikombelo swin'wana swa Mhasipala hi matirhiselo ya ririmi na mintolovelo ya ririmi.

3. SWIKONGOMELO SWA PHOLISI YA RIRIMI

Swikongomelo swa Pholisi ya Ririmi i ku-

- vona ku tlakusiwa ka matirhiselo yo ringana ya tindzimi ta ximfumo ta Mhasipala;
- kondletela ku fikelela vukorhokeri bya mhasipala na mahungu;
- sirhelela ku hambana ka tindzimi na ku tlakusiwa ka nhlonipho wa tindziminyingi na vun'we eka ku hambana; na
- vona ku tirhisiwa ka tindziminyingi eka mafambiselo ya kahle na tindlela ta vuhlanganisi eka Mhasipala.

4. SWIRINGANYETO SWA PHOLISI

Swiringanyeto leswi landzelaka swi endlwe mayelana na matirhiselo ya ririmi eka Mhasipala:

4.1 Tindzimi ta ximfumo ta Tshwane

Doroba ra Tshwane ri pasisile **tsevu wa tindzimi** tanihi ta ximfumo, ku nga:

- Xibunu
- Xinghezi
- Xipedi
- Xitsonga;
- Xitswana; na
- Xizulu

Mhasipala yi tlhela wu ringeta matshalatshala yo tirhisa tindzimi tin'wana ta ximfumo ta Riphabliki ra Afrika Dzonga, ku katsa Ririmi ra Swikoweto ra Afrika Dzonga (South African Sign Language) na Braille laha swi kotekaka, kuya hi xikombelo.

4.2 Vuhlanganisi bya mbhurisano bya le ndzeni.

4.2.1 Tindzimi ta ximfumo tihi na tihi ta Mhasipala ti nga vulavuriwa eka vuhlanganisi bya tindzawulo ta le ndzeni na ta tindzawulo tin'wana, ntsena loko hinkwavo lava khumbhekaka eka mhaka ya vuhlanganisi va twisisa tindzimi leti vulavuriwaka.

4.2.2 Xinghezi xi ringanyetiwa tanihi ririmi ra ntirho eka vuhlanganisi bya tindzawulo ta le ndzeni na ta tindzawulo tin'wana. Ririmi rin'wana ra ximfumo ra Mhasipala ri nga tirhisiwa, ntsena loko ri twisisiwa hi swiyenge hinkwaswo leswi khumbhekaka eka vuhlanganisi byebebyo.

4.2.3 Vukorhokeri bya vutoloki byi ta nyikiwa ku kondletela vuhlanganisi bya Huvo, tinhlengeletano ta Mapulanelo ya tindzawulo ta le ndzeni na ta tindzawulo tin'wana Doroba na mintshamo yo tshinya, na tinhlengeletano tin'wana kuya hi xikombelo.

4.3 Vuhlanganisi lebyi vulavuriwaka bya le handle

Mhasipala eka vuhlanganisi byo vulavuriwa wu ta ringeta ku tirhela tikhasimende ta yona hinkwato hi ririmi leri va ri tsakelaka, laha swi kotekaka.

4.4 Vuhlanganisi byo tsariwa bya le ndzeni

4.4.1 Ku tlakusa matirhelo ya kahle, Xinghezi i ririmi ra matirhelo ra Mhasipala, na vuhundzuluxi eka tindzimi tin'wana ta ximfumo ta Mhasipala byi nga va kona loko byi komberiwa.

4.4.2 Hambi leswi mutirhi wa Mhasipala a nga siveriwa ku tirhisa ririmi ra ximfumo leri a ri tsakelaka nkarhi wihi na wihi, matsalwa hinkwavo ya mhasipala laya lavaka ku hlayisiwa ya fanele, hi swivangelo swa mafambiselo, ya kumeka hi ririmi leri ya teke ha rona na Xinghezi tanihi ririmi ro hlayisa.

4.4.3 Matirhiselo ya ririmi rin'wana eka matsalwa ya vuhlanganisi bya mhasipala ya fanele ku khutaziwa ku kondletela ku twisisa no antswisa vuhlanganisi.

4.5 Vuhlangani byo tsariwa bye le handle

4.5.1 Mhasipala yi fanele ku endla matshalatshala hinkwavo ku tlakusa tindziminyingi eka webusayiti ya yona na vukandziyisi bya le handle hi ku tirhisa tindzimi ta ximfumo ta Mhasipala.